

Циклічні коливання в національній економіці [Текст] : монографія / В. Р. Кучеренко, А. В. Андрейченко, С. В. Левинський, І. В. Рак ; під наук. кер. і ред. В. Р. Кучеренка. - Одеса : АТЛАНТ, 2010. - 144 с. - Бібліогр. : с. 134-140. - ISBN 978-966-2361-13-1.

У монографії розкриті питання, пов'язані з аналізом кон'юнктури товарного ринку. Досліджуються чинники циклічних коливань у національній економіці та показники ринкової кон'юнктури. Проводиться аналіз основних кон'юнктурних тенденцій, а також інтегральна оцінка ринкової ситуації.

ПЕРЕДМОВА

Особливістю сучасного етапу суспільного розвитку є те, що кожний виробник має будувати свою виробничу політику, базуючись не на своїх виробничих можливостях, а на потребах потенційних покупців. Потреба, як соціальне явище, означає спроможність до споживання й носить об'єктивний характер. Платоспроможна потреба - це попит, або грошова форма потреби, а пропозиція - сума ринкових цін на товари. Потреба - це внутрішній стан споживаючого суб'єкту. Потреба — категорія не статична, а динамічна, яка відрізняється відносною стабільністю, а тому прогнозована з достатньою точністю. Зовнішнім проявом стану суб'єкта, що споживає, виступає попит. Він виражається в потребі придбати товар у певній кількості, мати фіксований обсяг конкретних благ, що задовольняють якусь потребу. Попит являє собою не всю потребу, а тільки ту, що забезпечена коштами. Тільки в тому випадку, якщо на ринку з'являються товари, що відповідають попиту, відбувається обмін і споживання. Попит схильний до значних коливань, тому постійний його контроль і дослідження - необхідна умова комерційного успіху. Таким чином, ринок повинен бути об'єктом регулярного спостереження. Самі по собі ринкові дослідження значення не мають, якщо вони не пов'язані із прийняттям управлінських рішень. Тому результатом спостережень ринку має бути інформація, що відповідає на питання, які цікавлять суб'єктів ринку. Ринок, як відомо, - це сфера обміну. Ринки поділяють на товарні й фінансові, внутрішні й світові. Сукупність ринків країни утворює національний ринок, а світу - світовий. Перевищення попиту

над пропозицією утворює ринок продавця, а пропозиції над попитом — ринок покупця. Якщо сформувався ринок продавця, то можна сподіватися на негайну реалізацію будь-якого товару. На такому ринку головне значення набуває кількість, а не якість товару. Питання про сервіс реалізованих товарів не виникає, а конкуренція - відсутня. На ринку покупця з'являється реальна можливість вибору товару: вирішальне значення отримують споживчі властивості товару, що реалізується, і його сервісне обслуговування.

Для підприємця важливо вибрати саме той ринок, який дозволить йому найбільш повно реалізувати свої потреби. Ринок повинен бути достатньо ємним, щоб окупити витрати по його освоєнню. Саме на виявлення підходящих ринків, вивчення обставин, що складаються на ньому, і спрямовані кон'юнктурні дослідження. Кон'юнктурою прийнято називати сукупність обставин, які складаються на ринку. При аналізі ринку важливо правильно її виділити й визначити чинники, що формують сприятливий або несприятливий для суб'єктів ринку їхній збіг. Кон'юнктура - важлива галузь економічної науки, її динамічний напрямок. Вона розглядає господарські процеси в постійній зміні й розвитку. Кон'юнктурні дослідження складають невід'ємний елемент господарської програми, без якої неможливо домогтися успіху. Кон'юнктура вказує на сукупність чинників і умов, що впливають на розвиток ринкового процесу. У ринкових дослідженнях виділяють загальногосподарську або економічну кон'юнктуру, і кон'юнктуру окремих ринків. Загальногосподарська кон'юнктура характеризує стан усього ринкового процесу народного господарства на той або інший період. Кон'юнктура товарних ринків вивчає зміни і коливання в сфері виробництва і реалізації окремих видів товару. Функціонування ринку, його розширення або скорочення, попит і пропозиція залежить від умов, що складаються на ньому, тобто кон'юнктури. Уперше термін "кон'юнктура" застосував Ф.Лассаль, ототожнюючи її з уявленнями про взаємопов'язану сукупність усіх існуючих обставин, що оточують людину меркантильного світу.

При з'ясуванні змісту кон'юнктури необхідно мати на увазі, що ринок із його важелями впливу на виробництво виступає в якості сполучного ланцюга між окремими одиницями, що господарюють на ринку. Тільки ринок визначає ступінь успіху або неуспіху комерційної діяльності. Неважко помітити, що бувають періоди, коли "збіг обставин" сприяє господарській діяльності, розширенню виробництва, одержанню прибутку. Такі сприятливі періоди характерні не тільки для окремих виробництв, але й народного господарства в цілому. Бувають і такі періоди, коли господарська діяльність потрапляє в смугу несприятливого розвитку, прибутки знижуються, реалізація товарів ускладнюється. Господарське життя схильне до періодичних коливань, підйомів і спадів, які називаються економічними циклами.

Економічний зміст кон'юнктури характеризується тією сукупністю обставин, що вказує на ймовірність підйому чи спаду господарської активності в окремих виробництвах, або в національній економіці в цілому. І

задача кон'юнктурних спостережень полягає в тому, щоб як можна точніше вказати ці обставини та в який період часу буде їхній сприятливий, або несприятливий збіг.

Визначення кон'юнктури ринку охоплює широке коло найрізноманітніших питань виробничого, комерційного, технічного й економічного характеру, що дозволяє окреслити основні напрямки господарського розвитку кожного суб'єкту ринкових відношень, стан речей і ситуацію, яка склалася в певний проміжок часу в результаті взаємодії різноманітних кон'юнктурно утворюючих чинників. Задача встановлення кон'юнктури зводиться до постановки й вирішення проблеми прогнозу її динаміки. Стан кон'юнктури ринку характеризує виробництво й реалізацію товару за певний період часу або ситуацію на ринку в даний момент. Кон'юнктурні дослідження дозволяють установити можливість і доцільність виходу з конкретним товаром на конкретний ринок у відповідності зі сформованою ситуацією. Кон'юнктурна ситуація на ринку визначається економічними характеристиками об'єкта й суб'єкта ринкових відносин і залежить від обставин, що складаються на ринку. Вона може змінюватися внаслідок трансформації економічних характеристик виробництва й реалізації товару, завдяки технологічним змінам або внаслідок конкуренції. Конкуренція в даному випадку основне поняття кон'юнктурних досліджень і означає тип установа цін, і обсягів пропозиції, або попиту, на основі боротьби між виробниками й споживачами. Таким чином, кон'юнктура ринку - це сформована на ринку економічна ситуація, яку окреслює співвідношення між попитом і пропозицією, рівень цін, товарні запаси й інші економічні показники. Вивчення кон'юнктури ринку призначено для забезпечення успішної підприємницької діяльності й полягає в зборі інформації, систематизації і її реєстрації, аналізі всіх даних, пов'язаних із ринком конкретного товару. Воно спрямоване на визначення нагальних і майбутніх потреб споживачів і їхньої купівельної спроможності. Підсумком кон'юнктурних досліджень є складання кон'юнктурного прогнозу. Кон'юнктурні прогнози озброюють необхідними знаннями поведінки на ринку, умінням раціонально маневрувати наявними ресурсами, спроможністю купувати й продавати товар по вигідним цінам, розширювати або скорочувати виробництво товару відповідно до очікуваного стану ринку.

Циклічність розвитку національної економіки вимагає відповідної кон'юнктурної політики, яка постає механізмом короткострокового регулювання господарської діяльності анти циклічного характеру. Не дивлячись на загальні для всіх циклів фази (криза, депресія, поживлення, підйом), окремі з них істотно відрізняються один від одного за тривалістю та інтенсивністю. Регулярність у прояві циклів прийнято називати економічними коливаннями. Окремі елементи економіки по різному підлягають дії економічного циклу. Звичайно, цикл найбільш активно впливає на виробництво засобів виробництва і товарів тривалого користування, ніж на виробництво товарів короткочасного користування. Циклічні коливання в економіці є причиною господарських змін,

дослідження яких здійснюється за допомогою кон'юнктурних спостережень. Кон'юнктура характеризує поєднання господарських обставин, і вказує на такий їхній збіг, котрий впливає на підприємницький успіх. Отже, економічний зміст кон'юнктурних спостережень полягає у вивченні тієї сукупності обставин на ринку, від якої залежить і в якій проявляється підйом і занепад підприємницької активності. Економічна кон'юнктура обраного моменту часу характеризує напрям і ступінь зміни стану господарського життя в порівнянні з попереднім періодом. Для кожного моменту буде своя кон'юнктура. Незважаючи на те, що для пояснення циклічного розвитку національної економіки використовувалися такі початкові вихідні чинники, як технічні нововведення, політичні події, накопичення грошової маси, усе ж таки вважається, що безпосереднім імпульсом коливань об'єму національного виробництва і зайнятості є обсяг загальних витрат. В економіці, орієнтованій, головним чином, на ринок, підприємства виробляють товари і послуги тільки в тому випадку, якщо їх можна вигідно продати. Якщо загальні витрати невеликі, багатьом підприємствам не вигідно виробляти товари і послуги у великих об'ємах. Звідси - низький рівень виробництва, зайнятості і доходів. Більш високий рівень загальних витрат означає, що зростання виробництва приносить прибуток, тому виробництво, зайнятість і доходи теж зростатимуть. Коли в економіці виникає повна зайнятість, реальний об'єм продукції стає постійним, а додаткові витрати просто підвищують рівень цін.

Якщо національна економіка зазнає труднощі, виробники найчастіше припиняють впроваджувати найсучасніше встаткування і будувати нові заводи. При такій кон'юнктурі просто немає сенсу збільшувати запаси інвестиційних товарів. Більшість галузей промисловості, що впроваджують інвестиційні товари і товари тривалого користування, відзначаються високою концентрацією виробництва, а на ринку панує порівняно незначна кількість великих підприємств. Вони володіють достатньою монопольною владою, щоб протягом певного часу протидіяти зниженню цін, обмежуючи випуск продукції через падіння попиту. Зменшення попиту впливає, головним чином, на виробництво і зайнятість. Зворотна картина спостерігається в галузях промисловості, що виробляють товари короткотривалого користування. Ці галузі в більшості своїй досить конкурентоздатні і характеризуються низькою концентрацією ресурсів і виробництва. Вони не можуть протидіяти підвищенню цін, а падіння попиту найбільше впливає на ціни, ніж на рівень виробництва. Кон'юнктурні дослідження дозволяють з'ясувати можливість і доцільність виходу з конкретним товаром на конкретний ринок у відповідності з кон'юнктурною ситуацією, що визначається економічними характеристиками досліджуваного об'єкта і суб'єкта ринкових відносин. Кон'юнктурна обстановка може змінюватися вслід за зміною економічних характеристик виробництва і реалізації товару, завдяки технологічним змінам, або внаслідок конкуренції. Конкуренція в даному випадку - основне поняття кон'юнктурних досліджень і означає тип установалення цін і обсягів пропозиції або попиту, на основі боротьби між

виробниками і споживачами. Таким чином, кон'юнктура ринку - це сформована на ринку економічна ситуація, що характеризує співвідношення між попитом і пропозицією, визначає рівень цін, товарні запаси та інші економічні показники. Підсумком кон'юнктурних досліджень є впорядкування кон'юнктурного прогнозу. Кон'юнктурні прогнози озброюють необхідними знаннями поводження на ринку, умінням раціонально маневрувати наявними ресурсами, спроможністю купувати і продавати товар по вигідних цінах, розширювати або скорочувати виробництво товару відповідно до очікуваного стану ринку.

Зміст книги розкриває найбільш важливі питання дослідження кон'юнктури господарського циклу. Автори сподіваються, що вона стане корисним посібником для підприємців, маркетологів, студентів, аспірантів і викладачів економічних навчальних закладів, а також усіх хто цікавиться бізнесом.

На завершення хотілося б нагадати імена вчених, які стояли біля джерел ринкових кон'юнктурних досліджень економічного циклу і зробили найбільш значний внесок у розробку методів і системи їхньої організації і проведення. Перший і найбільш вагомий внесок у теорію аналізу і виявлення передумов виникнення економічного циклу внесли В. Зомбарт (1863-1941) і Г. Касель (1866-1944). Більш детальному дослідженню циклічних явищ і тривалих тенденцій в економіці була присвячена книга У. Мітчеля (1874-1948) "Економічні цикли", що вийшла в 1913 році, і в якій він розглядає існуючі теорії циклів і економічної організації суспільства, аналізує хід економічної активності, а також пропонує нові методи кон'юнктурно-статистичних досліджень. Велику роль у дослідженні закономірностей стану і розвитку ринкової кон'юнктури внесли роботи П. Момберта (1878-1951) і Ф. Піскоппеля (1881-1956). Особливе місце в розвитку теорії і методології дослідження циклічності належить Н. Кондратьєву (1892-1938), який досить детально визначив природу і причини великих хвиль кон'юнктури, проаналізував і розробив ряд нових методів передбачення напрямків і тенденцій зміни кон'юнктури. Загальним питанням теорії і практики кон'юнктурного аналізу присвячені також дослідження Д. Опаріна (1898-1963) і С. Первушина (1897-1964), які приділяли велику увагу методам і методології проведення кон'юнктурних спостережень. Крім того, слід вказати на значний внесок у методологію виявлення і вимірювання сили і тісноти взаємодії кон'юнктуро утворюючих чинників В. Репке (1901-1968) і Я. Герчука (1902-1973). Пізніше в 70-х роках одним з ініціаторів застосування кон'юнктурно-статистичних методів дослідження закономірностей ціноутворення і прогнозних цінових розрахунків на ринку машин і устаткування був Ф. Левшин. Маркетинговими і кон'юнктурними дослідженнями світового ринку машин і устаткування займався також Д. Костюхін, що приділив значну увагу питанням вивчення економічних аспектів і оцінки конкуренто-спроможності машинобудівної продукції. Схематичну картину складної загальної циклічної моделі економіки, заснованої на теорії мультициклічності, запропонував Й. Шумпетер, який займався докладним тлумаченням унікальності

економічних явищ, а також з'ясуванням елементів, які викликають зміни економічної активності. Освітленню окремих теоретичних проблем, особливостей і спадкоємності закордонної методології дослідження кон'юнктури ринку машин і встаткування сприяли праці С.Нікітіна і П.Завьялова. У 90-і роки однієї з найбільш значних праць в області закономірностей довгострокових коливань економічної активності з акцентом на аналіз циклічності природи науково-технічного прогресу є спільна робота С.Глазьєва, Г.Мікєрина і П.Тєслі "Довгі хвилі: науково-технічний прогрес і соціально-економічний розвиток".

Зміст

Передмова.

1. Ритми і цикли в економіці.
2. Чинники циклічних коливань в економіці.
3. Показники ринкової кон'юнктури.
4. Спектральний аналіз кон'юнктурних коливань.
5. Факторний аналіз кореляційних взаємозв'язків основних кон'юнктурних показників.
6. Інтегральні кон'юнктурні оцінки ринкової ситуації.
7. Прогнозування кон'юнктури ринку

Список літератури.